

SOUBOJ VŮLÍ

Jsou malí, ale jsou hodně slyšet. Začínají mít vlastní názory a nestydí se nám je tvrdošijně prezentovat. Protestují, vzdorují, neposlouchají, dělají naschvály, přivádějí nás k rodičovskému šílenství. Naše milovaná zlatíčka...

text: Jana Potužníková

Všichni víme, že rodičovství nám nepřipravuje jen radosti, ale i dost starostí a vrásek. A těch nám s narůstajícím věkem našich drobečků chtě nechtě přibývá. Zatímco v plenkách na nás byli zcela závislí, s přibývajícími měsíci a roky nám přestává být „do smíchu“. Miminko, kterému jsme dřív bez potíží oblékli, co právě bylo po ruce, vyrostlo v broučka předškoláčka, který si začíná zatraceně vybírat. Nejen co se týče oblečení. Důležité je to prostě nevzdávat a vědět, jak na svéhlavé stvoření. Jako u všeho to vlastně chce jen správný „návod k použití“! A my vám ho spolu s Mgr. Ivanou Vlkovou,

speciální pedagožkou se zaměřením na předškolní děti, zkusíme předat!

ZROZENÍ OSOBNOSTI

I když mluvíme o tom, že předškolák se osobností teprve stává, pravdou je, že to neproběhne naráz. Svou osobitost získává váš brouček od prvního dne života. Ale postup vymezování se je zpočátku tak pomalý a nenásilný, že v předškolním věku je pro nás ten skok najednou ohromný. A jednoho dne si malý předškolák postaví hlavu. Vždyť už toho tolik umí, zná, ví, viděl, zažil, vymyslel, vysnil si! A na spoustu věcí si udělal názor. Tak proč

by nás měl poslechnout? „Takové to opravdové vymezování se přichází kolem třetího roku, kdy začne dítě tzv. jástát. Já, já, já – to je to, co ho zajímá především. Bývá to doba, kdy i ti nejzávislejší jedinci opouštějí matčino ňadro a jejich kroky se vzdalují od matčiných opačným směrem. Jde o počátky vnímání sebe sama jako samostatné „jednotky“,“ říká Vlková.

ŠOKUJÍCÍ OTEVŘENOST

Při stanovování hranic musíme překonávat spoustu potíží. Kupříkladu dětskou přímočarost, otevřenost, pravdomluvnost, kritičnost. Někdy se nestačíme divit, co

PŘEČTĚTE SI!

Jiřina Prekopová: Malý tyran; Dost dobří rodiče aneb Drobné chyby ve výchově povoleny

Zdeněk Matějček: Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte; **Ilona Špaňhelová:** Dítě v předškolním období; Komunikace mezi rodičem a dítětem; **Václav Mertin:** Ze zkušeností dětského psychologa aneb Na co se často ptáte

všechno děti ze svých úst vypustí. Ale je to tím, že je svět ještě nezdeformoval tolik, aby znaly takt, zamlčování a upravování pravdy. Vlastně bychom to mohli vnímat jako pozitivum a neříkat tomu nutně prostorečnost. „Pravdou je, že my dospělí jsme na rozdíl od našich potomků za celý život někdy doslova zřeknutí zkušenostmi a dáváme si pozor na spontánní projevy, neboť víme, že za ně ponese následky. Ale dítě je tvor bezelstný a pojmy jako faleš, přetvářka, pokrytectví či vypočítavost ještě do jeho slovníčku nepatří. Projevuje se v tomto ohledu velmi přirozeně a poví, co má právě na srdci,“ souhlasí Mgr. Vlková s tím, že pro nás dětská otevřenost může být šokující, ale možná bychom si z ní také mohli něco vzít pro sebe a občas jim závidět jejich samozřejmou „proříznutou pusinku“, kterou my tolikrát za den krotíme... Na druhou stranu, i tohle má své meze. Pokud dítě do své otevřenosti počítá i výpady vůči vrstevníkům/rodině, je čas zapracovat na stanovování hranic. Ve vlastním zájmu, dokud je dobře formovatelné.

ROZLIČNÉ POVAHY

To, jak si s předškolákem poradíte, určuje do značné míry jeho povaha. Introvert bude reagovat jinak než extrovert, na cholerika zaberou jiné postupy než na sangvinika. Že byste se nejraději pokusili povahu ovlivnit tak, aby to všechno bylo nějak snazší? Aby dítě bylo... jako vy, sousedovic Toniček nebo kdo? Tak to nefunguje! „Povahové rysy jsou nám více méně dány do vínku od narození... V dobách mých studií jsme se na fakultě učili, že vnějším prostředím povahové rysy ovlivníme maximálně z pětadvaceti procent prostřednictvím tzv. sociálního učení, ale zlomit introverta v extroverta nebo pokoušet se o jiný povahový převrat je téměř nemyslitelné,“ říká k tomu speciální pedagožka.

TATÍ, A PRDÍ HADÍ?

Čím více se rozvíjí povaha dětí a sebevědomí, čím více poznávají svět, tím více toho o něm dále chtějí vědět. A jak se toho dozvědí nejvíc? Otázkami. Ty jsou předškoláckou specialitou. A zbrání proti unaveným dospělým, kteří po celém dni v práci čelí doma záplavě dotazů. Jakých? To je také samo o sobě výjimečné. Člověk aby s sebou nosil encyklopedie! Co je duha? Prdí hadi? Proč vlasy rostou na hlavě? Proč je nos takový, jaký je? Proč má kočka ocas? Kam chodí spát mravenci? Co se děje v bříšku? My dospělí jsme proti dětské zvědavosti někdy velmi bezbranní. A děti jako by to vycítily, a o to více se ptají a „tyranizují“ nás. Kadence se zvyšuje, tematický rozptyl dotazů také. A co s tím? „Obvyklá blízkost, aktivní pozornost rodiče, ochota vypoaslechnout – to je to zásadní pro spokojené dítě. Kde ale najít v rozlitaném

dni prostor pro takovou chvíli? Stačí třeba jen dvacet minut večer, ve kterých budete všichni spolu. Vaše zlatíčko se na ně může těšit, může si připravit otázky právě na tuto chvíli, ve které s nimi budete počítat, bude to pro všechny stmelující, uklidňující rituál, který dá dítěti pocit pevného zázemí nutného pro pohodový rozvoj. Pokud dostanou děti prostor pro své otázky pravidelně, jejich kadence se bude snižovat. „Neumlčí“ je drahé dárky, jejich zvědavost neukojí rozličné kroužky. Ptají se, aby si získaly vaši pozornost, což je v tomto věku to nejvzácnější, co jim můžete dát,“ dává Mgr. Vlková poměrně jednoduchý návod, jak zvládnout dětskou zvědavost, aniž byste při tom sami přišli o rozum...

DĚTI BEZ HRANIC?

Když už dostanete pod kontrolu otázky, zbude vám víc energie na další předškoláckovy „kousky“. A že jich je! Nejenže malí nezbedové chtějí všechno vědět, také chtějí u všeho být! Nejraději by s vámi šli do práce nebo skočili v pekárnu za pult, aby viděli, jak to tam funguje. Jsou také stále živější (v závislosti na konkrétní povaze) a nemáte šanci je přeslechnout, protože si dávají záležet na tom, aby byli slyšet. Jsou zkrátka hlučnější. A i v těchto ohledech je nezbytné, aby dostávali postupně mantinely, abyste si jednou vy rodiče nemuseli rvát vlasy zoufalstvím, že máte doma „nevychovaného fracka“. A moc s tím stanovováním hranic neváhejte, protože jak říká speciální pedagožka: „Vše, co zasejete v předškolním věku, tedy do sedmi let, je pro dítě a pohodový chod rodiny velmi důležité. Stanovením jasných mantinelů v útlém věku poskytnete dětem nejen hranice, ale i pocit jistoty a bezpečí, lásky. Každý vytvořený rituál nebo činnost prováděná v pevně stanovenou dobu jim do života přináší potřebnou jistotu. A stanovením takových aktivit jim pomůžete i v rozvoji samostatnosti, zodpovědnosti, smyslu pro povinnosti, úctě, respektu k vám rodičům,“ zdůrazňuje a ještě pokračuje: „Četla jsem na toto téma velmi pěknou knihu ‚Nepořádek‘. Tato malinká, nenápadná brožurka je plná životních moudrů týkajících se právě vymezení společných a dětem zapovězených prostor. Zaměřuje se na to, proč je důležité pečovat o společný rodinný prostor v materiálním i nehmotném smyslu, proč mají mít jednotliví členové rodiny – děti nevyjímaje – své povinnosti, místo, poslání, úkoly. A jak také říká naše známá psycholožka Jiřina Prekopová: ‚Dítě potřebuje lásku a řád. Není-li tomu tak, v dospívání se takový jedinec stane nezpůsobilým života. Žije-li totiž v prostředí bez hranic a v nedostatečné saturaci, mnohdy to ovlivní harmonický rozvoj celé osobnosti.‘ Že se to hezky čte, ale

LHÁŘI, NEBO FANTASTOVÉ?

K dětem patří fantazie, a tu mají před školou opravdu rozvinutou. Vymýšlejí si příběhy, dobarvují to, co zažily ve školce, svým způsobem „lžou“, ale i lžou... Klidně vám do očí řeknou, že mají uklizené hračky, a není to pravda... Jak je lhaní odnaučit a v jakém případě jim jejich vymýšlení si nechat?

Mgr. Ivana Vlková k tomu říká:

Odlišujeme termíny lhaní a „bájně lhaní“ zasněného dítěte, které žije většinu času ve své fantazii... Zažila jsem za svoji praxi několik dětí, jež měly na pomoc psa Beníka, který s nimi trávil hodně času, když byly o samotě. Nebo měly holčičku, která to či ono rozbila a počmárala místo nich, a ony tomu skálopevně věřily. V takových případech není namístě dítě trestat ani se nějak zásadně znepokojovat, jde o součást zdravého vývoje, učí se tak fabulovat a podporuje svoji vlastní fantazii. Do věku čtyř let dítě přesně nerozlišuje hranici mezi tím, co si přeje, a realitou samotnou. To přichází později, až na samotné hranici školní zralosti, a zde bychom měli jako rodiče pátrat především po příčinách a důvodech, které potomka vedly ke lhaní. Bývá jimi často strach, nikoliv promyšlený akt. A přílišnou přísností bychom mohli docílit opaku a odstartovat u něj promyšlené vymýšlení si. Dejme mu důvěru a spolu s ním najevo, že se nám může svěřit bez následku, bez ohledu na to, co provedl...

hůř udělá? Sama to opět vím velmi dobře,“ přiznává speciální pedagožka, která je zároveň maminkou dvou dětí. „Dodržovat důslednost v běžném týdnu plném povinností a shonu není jednoduché. Ale o to víc naše děti potřebují, abychom se o to stále snažili a usměrňovali je. Jakkoliv se jim to v daném okamžiku nemusí líbit a nás to otravuje, pokusme se o to. Důslednost a jednotný přístup ve výchově totiž časem přinesou své ovoce v podobě harmonické, pohodové rodinky. A co je víc?“ ptá se Mgr. Ivana Vlková.

PÁR FACEK (NE)VADÍ

Udržet děti ve zmíněných mantinelech chce ale také nějaké účinné prostředky, když na slova prostě nereagují. A to se stává poměrně často! Mluvíte na dítě, ale ono neodpovídá. O něco je požádáte, ale nic se nestane. Prosbý? Opakované žádosti? Hrozby? Nic nezabírá. Je třeba zvolit těžší kalibr donucovacích

prostředků, a tady se i odborná veřejnost dělí na několik táborů. Trestat děti? Bít je? Zakazovat jim něco, když neposлуouchají? A nebudou potom ještě vzdorovitější? „Tohle je velmi individuální. Záleží především na hodnotách, založení rodiny. Jedno ale doporučím určitě. Každý by měl mít v sobě jakousi pomyslnou stupnici od jedné do desíti a vytvořit si žebříček výchovných metod... Budu-li své ratolesti hned šupat na zadek, stane se časem vůči těmto metodám imunní, takže přestanou fungovat. Velkým pomocníkem nám rodičům může být třeba nonverbální komunikace – zvednuté obočí, ruce v bok a jiné posuňky, které by měly být na počátku výchovných prostředků. Pak je tu domlouvání, vysvětlování, zvýšený hlas – a fyzické tresty až posléze. Navíc je stále potřeba myslet na to, že každé dítě je jiné a snese a unese jiné výchovné přístupy!“ varuje speciální pedagožka. Když to přeženete nebo jednoduše nedomyšlíte, ztratíte důvěru svého dítěte. A navíc v něm můžete, jak už jsme zmínili, vyvolat prostě jen další vlnu vzdoru. Když na to přijde, dítě se nechá beze slova řezat do země a ani nehlesne. Vy si řeknete, že můžete příště přitlačit nebo ještě zhoršit trest. Ale on byl dávno přes limit. A v malém nezbedovi zasel mimo jiné chuť se „pomstít“, dělat další lumpárny...

ZBYTEČNÉ VZDOROVITÉ DÍTĚ

Ovšem i s tím je to hodně individuální. „Období vzdoru je u každého jiné a trvá od několika měsíců až po roky... Je v každém případě přirozenou součástí procesu vymezování se, kdy dítě chce dělat všechno samo a zkouší si to vyvzdorovat. Někdy pak až pedantsky a tvrdošjně trvá na dodržování zmiňovaných rituálů. Proto se tak často nenechá vyrušit, když si hraje, a tváří se, že neslyší. Je to boj „kdo s koho“, ale rodiče by tyto afektivní stavy neměli brát jako útok proti sobě a potomka trestat. To celou věc naopak zhorší, jak už jsme také zmínili,“ popisuje Vlková. A co tedy nejlépe funguje na vzdor? „Mám zkušenost, že zabírá pevná náruč. Pochovat, nabídnout lásku, pochopení, snažit se dítě zklidnit a odvést pozornost od toho, u čeho začalo vzdorovat. Je ale také důležité umět odlišit vzdorovitost od neposlušnosti. V tomto období bychom se měli snažit být dobrými diagnostiky a vypořizovat, zda můžeme afektu nějak předejít. Je-li například jeho důvodem odvedení naší ratolesti od nějaké činnosti, pomůže včasné upozornění na odchod, na její ukončení za nějaký časový limit. Nebo naopak, nejde-li dítěti třeba oblékání, snažíme se být včas pomocníky nebo vytvoříme

dostatečný časový prostor, aby mělo šanci vše zvládnout samo a bez časového presu.“

HRA NA CITY

To, co předškoláci také skvěle umí, nebo se to začínají s přirozeným talentem učit, je hra na city. I ve čtyřech pěti letech jsou děti schopné odkoukat, že se dá tak trochu manipulovat s rodičovskou láskou, že maminka odpustí víc než tatínek a babička víc než maminka. Už v tak nízkém věku naši nejmenší vnímají – byť podvědomě – jak to funguje mezi pohlavími, a využívají toho naprosto přirozeně. Kéž by se tomu dalo nějak zabránit, že? Ale jak? „Tady je bohužel každá rada drahá. Hra na city a posouvání hranic v intimitách je balancováním na hraně. Někdy sklouzne na jednu stranu, jindy na druhou. Měli bychom se v každém případě snažit být maximálně objektivní, aby se dítě nenaučilo, že když na nás smutně zamrká, odpustíme mu. Neměli bychom podporovat takzvanou falešnou hru a vypočítavost, zase by se nám to jednou mohlo nepěkně vrátit. Ať už ale budete doma přistupovat k problému racionálně, nebo citově, měli byste být oba jako rodiče jednotní,“ konstatuje Mgr. Ivana Vlková.

SEČTENO A PODTRŽENO

A jsme pomalu na konci našich rad pro život s předškolákem. Ve stručnosti nás čeká souboj nad souboje, ale vedený pro jeho dobro, a to s láskou a citem. Dát mu bezmezný prostor je špatně, držet jej příliš zkrátka také nikomu neprospěje. Kudy přesně vede zlatá střední cesta? „Zde stále platí ořezané, respektovat a být respektováni. Vytýčíme-li si oboustranné hranice, dojdeme ke vzájemné úctě, přirozené komunikaci i respektu osobnosti a v neposlední řadě tak dítě připravíme na život mimo rodinu, a dáme mu tak větší šanci obstát, obhájit se i prosadit. Dovolila bych si na závěr upozornit ještě na to, že někdy klademe na dítě vysoké nároky, hodně jej zaměstnáváme, přetěžujeme, vymezujeme mu příliš malý nebo náročný terén a svojí přílišnou péčí ho zahlcujeme, zaháníme do kouta. Místo silného jedince z něj pak vychováme spíše uzlíček nervů a nejistoty se syndromem ADHD a poruchou pozornosti. Proto prosím – myslíme na to, že méně je někdy více... A vychovávejme s láskou!“ ■

MAVINČIN ODBORNÍK

Mgr. Ivana Vlková
speciální pedagog se zaměřením
na předškolní vzdělávání, se
soukromou praxí v Praze,
www.predsokolnikipravka.cz

